

בצדק מגנה המחבר כתופעה ללא תקדים בהסטוריה היהודית את הנוהג הנפוץ והמזיק של יחס שלילי לא לגבי רב מסויים, אלא למוסד הרבנות, כמרכז קהלתי חיוני בכלל. הסמכות הרוחנית המרכזית בחיי היהודים היתה מתמיד בידי הרב המקומי הממונה. אף על פי שנופץ לעתים בשאלות הלכה בגדולים ממנו בתורה, הרי הקהל הכיר בו ורק בו כסמכות יחידה ומוחלטת בהנהגה הדתית ובסמכות השפוטית של הקהלה וחבריה. יהיו המסייעים לו בהחלטותיו אשר יהיו — מגעי הצבור של בעלי-הבתים הצטמצמו ברבם שנבחר על ידם להיות להם למנהיג וליועץ. אמנם, כל תלמיד חכם זכה לכבוד ולשם, ובכל זאת רק אל הרב המשמש בפועל נשא הקהל את עיניו להנהגה ולסמכות רבנית. לעתים קרובות היה רב העיר מכהן גם כראש ישיבה, וכל ראשי הישיבות במאות בשנים כיהנו כרבנים בפועל במקום מושבם, המהרש"ל בלובלין, ה"פני יהושע" בקראקא ה"נודע ביהודה" בפראג, ר' עקיבא איגר בפוזנן, ר' חיים בוולוז'ין, ה"חתם סופר" בפרסבורג, וכן מאוחר יותר ראשי ישיבה של מוסדות נודעים כמו מיר, סלובודקא, טלז, פוניבז' ולובלין. רק תנועת הרפורמיים בנסותה לעקור את סמכותה של הרבנות המסורתית הכירה ב"חכמי ישראל" כמפרשי היהדות וכקובעי ההלכה. כאשר ראש הממשלה מר דוד בן-גוריון תר אחרי תשובה מוסכמת לבעיית "מיהו יהודי" פנה ל"חכמי ישראל", ובעקשנות — חוץ מכמה יוצאים מן הכלל — סרב להגיש שאלה זו לרבנים המשמשים בפועל אשר ההלכה מנחה אותם. היתה זאת דחיה מדעת לא רק של רבנים בלבד אלא של הרבנות בתור מוסד. אך יש לציין, כי היום מתבטאת דעה עוינת זו ב"עולם הישיבות" לא פחות מאשר בציבור הרחב ה"בלתי מקצועי". תופעה העשויה להביא לסכנות חמורות ואף לתוצאות טראגיות ממש. סכנה אחרת לאינטרסים הדתיים — שאף היא נובעת מן הזלזול ברבנות ומתמישת מקומה על ידי תלמידי חכמים שלא משרתים ברבנות בפועל — זאת הסטייה מן הדרך ההלכתית המסורתית ומכלליה המקובלים. הפתרון הרבני הקלאסי לבעיות המתחדשות בימינו בשטח הדתי הנו מבוסס על תקדימים בפסיקה של גדולי ישראל האחרונים. על שאלות ותשובות ובייחוד על הראשונים. ואילו חכמי הישיבה מבססים לעתים את החלטותיהם המעשיות על סמכות המקשרת אל העבר. תהליך זה הוא זר מעיקרו למסורת ההסטורית של קביעת ההלכה, ומביא לעתים לידי פסקים שלא תואמים את ההשקפות המקובלות.

התנגדות להסתייע בסמכות קרובה היא אף הסימן לגאווה ולבטחון עצמי העומדים בניגוד גמור לזהירות ולענוה המאפיינים את רבותינו הגדולים בהחלטותיהם. ראש הישיבה הנו באופן טבעי מרוחק מן הקהלה ומבעיותיה. אינו נהנה מן המגע האישי והאינטימי עם הצבור ודאגותיו, שהוא נחלת כל רב משמש בפועל. עם יחס הבטול לרבנות, נוצר יחס בטול לכבוד התורה בעיני הקהל. יהיו הגורמים אשר יהיו

להתפתחות מצערת זו, חובה קדושה מוטלת על גדולי הרבנות לגדר את הפרצה ולהחזיר לרבנות את תפקידה ההיסטורי.

לניתוח נועז ובקורתי זה של הרב קצנלבוגן ניתן להוסיף כמה הערות ענייניות על ידי המבקר.

דחייתה של הרבנות ותפישת מקומה בהדרגה על ידי תלמידי חכמים תיאורטיקנים המכונים כיום "גדולי הדור" או "חכמי התורה" — בהנהגה העליונה של הצבור הדתי, גרמו להעברת מרכז הכובד במבנה המוסדי של היהדות הדתית, מן הקהלות — לישיבות. התוצאות של העברה זו, מתבטאות עתה בעליל בדרכים שונות. תוצאה אחת היא צמצום הרבנות. עם הזלזול והבטול מצד עולם הישיבות ירד הטיב ה"למדני" של מועמדי הרבנות ירידה מתמדת עד לרמה של בינוניות כללית. כיום מועטים מאד הם אנשי ההלכה המובהקים, שאמנם משרתים בפועל ברבנות.

מתוך המספר המצומצם בלאו הכי של בוגרי הישיבה שמוכנים לבחור ברבנות כמקצוע, הרוב אינו כשיר די צרכו למעמד של הנהגה רוחנית בתנאי החיים המודרניים. הישיבות חסמו בעקשנות כל נסיון להקים בתי מדרש לרבנים, אשר ישירו את מועמדיהם באותם מקצועות הנחוצים על מנת לרכוש השפעה בתוך הקהלה ועל מנת להדריך את חייה.

צמצום זה מסביר גם את הקשיים ללא תקדים שנתקלנו בהם לאחרונה בחפשנו אחר מועמדים למלוי משרות ראשיות ברבנות בישראל, באנגליה ובמקומות אחרים. פשוט — הפסקנו להכשיר מועמדים מתאימים למשרות מפתח אלה. ובעקבות הירידה ברבנות באה גם הירידה בקהלות הדתיות. וביחוד בישראל, בה נעלם כמעט המושג של "קהלה" כמוקד להשראה ולפעילות דתית. אף מרבית הקהלות המקובלות והידועות בגולה, בהיותן נטולי מנהיגים המצויים במדה שוה בלמוד מעמיק ובעבודה מקצועית יעילה, רק מעט הן ממציאות לחבריהן מלבד שרותים בשטח התפילה בציבור וכמופעים חברתיים שונים. במציאות בה מצויים הכוחות הלמדניים המעולים בעיקר בישיבות, כמעט ונעלם בקהלה יחס של "כבוד התורה", שלפנים היה מיוצג על ידי הרב שלה.

גם בקוטב הנגדי של ציר ההנהגה — בין צבור בעלי־הבתים — הולכת ונעלמת השפעה של תורה כתוצאה מהעלאת ערך הישיבה על הקהלה כיחידה בסיסית במבנה של החיים היהודיים הדתיים. למרות העליה המסחררת של מספר בעלי־הבתים יודעי ספר, לומדי תורה, בעקבות הצלחת תנועת הישיבות, ניכרת בניגוד לצפוי נסיגה באלמנט התורני בהנהגת הקהילה. הישיבות שוללות פעילות של אחריות קהלתיות לא פחות מאשר הן מתייחסות יחס שלילי לגבי הבחירה ברבנות כמקצוע. נמצא, שבעלי ההשכלה היהודית המעולה ביותר שרויים בפסיביות

אתר דעת - מכללת הרצוג

ב"שטיבלעדן", ומוותרים על קו פעיל של השמעה והנהגה בקהלות חשובות ובצבור הנרחב. מבחינה צבורית אבודים מרבית בוגרי הישיבה, הן כרבנים הן כמנהיגי ציבור בעלי-הבתים.

ואחרון: כל הסטיות הללו מן המסורות הקדומות יש להן השפעה מכרעת על כיוון התפתחות ההלכה המאוחרת. מלבד רבויין של צורות הטיפול בבעיות המסורות לשיפוט רבני, כפי שפורט על ידי הרב קצנלבוגן, ניכרת השפעה מהותית גם על טיב הבעיות. תשובות הניתנות על ידי ראשי ישיבה או על ידי תלמידי ישיבה שלא משמשים כרבנים בפועל, הן בעיקר בעלות אופי פרטי, ונושאות לעתים קרובות צביון אקדמאי. על פי רוב הן משקפות בעיקר את חייהם הסגורים ובעיותיהם של תלמידים שקרובים אמנם לרבים, אך רחוקים מן התסבוכות המטרידות של המציאות בתוך הצבור הרחב. דבר זה מסביר את העובדה שמעטות יחסית הן התשובות לאתגרים החשובים החברתיים, המוסריים, האיני-טלקטואליים, ואפילו הפוליטיים של ימינו הסוערים.

רבנים בפועל החשופים לכל הלחצים ושאלות החברה בה הם חיים, צפויים לכסות טווח רחב בהרבה ומעשי בהרבה בתשובותיהם לשאלות. יתר על כן, רבנים הפוסקים תשובות בעולמה המבודד של הישיבה יכולים להרשות לעצמם להיות קשוחים — אם לא דוגמתיים — בשיקולם. ואילו רבנים, מצד שני, צריכים להשתדל להצדיק את החלטותיהם בפני דעת הקהל. עליהם להתחשב בהסתעפות התוצאות של פסקיהם והשקפותיהם בצבור הרחב. הם חייבים להציב רגליהם היטב על האדמה, אף כי ראשם יגיע השמימה בחפוש אחרי פתרונות לבעיות אשר לפניהם. אחרי הכל התורה היא "עץ חיים" אשר בכוחה לשגשג רק בסביבה החשופה לאלמנטים המגוונים ובלחצים שמהווים את מציאות החיים ובעיותיהם.

הגיעה השעה לחזק את הרבנות ולזרז את תלמידי הישיבה המעולים ביותר לכך, שיתאמנו וישמשו כרבנים, ויקבלו על עצמם את שחזור הקהלות כציר מרכזי שסביבם סובבים החיים היהודיים.

[ב]

- בעודם של קוראים רבים אשר הגיבו על מאמרנו הראשון, באנו להרחיב את הנושא ולהציע פתרונות קונסטרוקטיביים אחדים לבעיה. את עיקר הבקורת על המגמה הרווחת, אפשר לסכם בחמש נקודות:
1. הזלזול ברבנות ותמישת מקומם של הרבנים המשרתים בפועל על ידי ראשי ישיבות מחקו כמעט את מקומה המסורתי ואת תפקידיה של הרבנות כמנהיגות הרוחנית של הקהלה הדתית, בתוצאה של הפרת דימוי-התורה בצבור בכלל.
  2. העברתה של הפסיקה מרבני הקהלות לידי ראשי ישיבות הגבילה

- באופן רציני את טווח ההלכה הנוכחית, וגרמה לסטיות ניכרות מן השיטות המסורתיות שהיו נהוגות בקביעת ההלכה.
3. התפתחויות אלה אשר אין להן תקדים — גרמו לתפישת מקומן של הקהלות על ידי ישיבות כמרכז הכובד במבנה המוסדי של החיים היהודיים.
4. חוסר התמיכה של הישיבות במקצוע הרבנות-בפועל הוא אחראי לא מעט לעובדה, שמסתמנת היום בינוניות כללית בטיב הרבנות, ופוחתים והולכים המועמדים המתכוננים לתפוס משרות רבנות בעלות חשיבות.
5. הישיבות שניסו, לא בלי הצלחה, להחניק את תחושת ההשתייכות לקהלה הנרחבת, לא הצליחו, מצד שני, להעמיד צבור בעלי-בתים בעל תודעה קהלתית. וכך הן נטלו מן החיים הצבוריים מנהיגים הן ברובד הרבנים והן ברובד בעלי-הבתים.
- כדי לשנות את המגמות הללו, נדרשים עוז וחזון, אך בראש וראשונה נחוצה נכונות של כל הנוגעים בדבר לעסוק בויכוח ענייני, לסבול בקורת כנה, וחלוקי דעות, ולהשתחרר מדפוסי החשיבה הסטי-ריאוטיפיים והקונפורמיים, כדי לאפשר חפוש כן ותקונים מרחיקי לכת.

1.

התצפיות וההצעות הבאות הולכות בכיוון דלקמן:

התשובה לאתגר הראשון היא כמובן החזרת האוטוריטה של הרבנות לאיתנה: "יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקליו ונתמנה פרנס על הצבור, הרי הוא כאביר שבאבירים" (ר"ה כה:). הסמכות הרבנית, כך הוכיחו חכמינו, נובעת מתוך קבלת הצבור ולא מתוך חכמה ולמדנות בלבד. דבר זה מתבטא בתוך רב במעשה על קביעת התאריך של יום הכפורים (ר"ה שם). איש כמו רבי יהושע — אף כי מעולה היה בלימודו, חייב היה להכנע לדעתו ולפסקיו של רבן גמליאל, בתור סמכות המשמשת בפועל. לא יתכן כי יהיה ממלא מקום לנושא-המשרה הרשמית והחוקית של הרבנות.

יתכן וחלק מן הבעיה טמון בשמוש או בשמוש לרעה של התואר הרבני "סמיכה" במובנה המקורי — העברת הכח והאחריות לעסוק בפועל בשיפוט ובחוראה, כפי שמדגישים המלים "יורה יורה, ידין ידין". הסמיכה הנה כרטיס-כניסה למשרה-בפועל, ולא תואר כבוד או ציון דרגה אקדמאית. זוהי חובה לעסוק ברבנות. זהו כתר של שלטון אשר מטיל כחובות כזכויות, כפי שמעיד נוסח כתב ההסמכה. ודאי הוא שאין הסמיכה משמשת "דיפלומה" להסמכה אקדמאית.

"כל חכם שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים ועליו נאמר: 'ועצומים כל הרוגיה' " (יורה דעה רמ"ב, 14).

אתר דעת - מכללת הרצוג

בדיוק כמו שרופא המונע עצמו ממקצועו מואשם בשפיכות דמים (שם שלי"ו, 1).

מן הלאה שיתעניק הסמיכה רק למועמדים המתכוננים לרבנות בפועל — ולא תשמש כעין דיפלומה ישיבתית, והשמוש בתואר "רב" טוב שיצומצם על מי שעוסק ברבנות, כי מעולם לא היה מטרתו של תואר זה לשמש תמריץ ללמוד תורה. "אל יאמר אדם: אקרא שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי" (נדרים ס"ב).

ואם אמנם נחוצים אתגרים ופרסים — הבה נחזור אל תארי הכבוד מאז, כגון "מורנו" ו"החבר" כציון לשבח של בקיאות ויראת ה'. נציין חכמים מעולים בכנוי העממי "ר", או בכנוי היותר מכובד "הגאון". רבים מתכמניו ויתרו למעשה על תואר רבני כלשהו — אנשים כהלהל ושמאי, אביי ורבא ושמואל ביניהם!

קשה לומר שאנשי עסקים, רואי חשבונות או סוכני ביטוח המשתמשים בתואר רב בלי לכהן בפועל, מוסיפים בכך דוקא לתחושת הכבוד לרבנות בין הצבור הנבון.

מבחינה הסטורית ומבחינה כלכלית הרב הנו אדמיניסטרטור של החוק היהודי. הוא המנחה הרוחני, הוא המנהיג של הקהלה. ראשי הישיבות, כאפוסטרופסים של חנוך תורני, אם ברצונם להחזיר את האוטוריטה של התורה לחיים היהודיים, צריכים להיות הראשונים שיכירו בתפקוד הרבנים, ולא יראו בהם רק אמצעי לסוכני מגביות יעילים.

2.

האפקטיביות של האוטוריטה הרבנית תלויה היום — יותר מתמיד — בקבלת הקהל. בהסכמת הצבור. בפעם הראשונה בתולדותינו עלינו לבסס את היהדות במציאות דמוקרטית. חלפו הימים בהם הכרזה אוטוריטיבית או הוראה דוגמטית מצד רב כלשהו הביאו לו באופן אוטומטי כבוד ויראה בזכות מעמדו וידיעותיו. באדמיניסטרציה של החוק היהודי לא די בזה שהצדק יעשה — אלא צריך שצדק זה יופיע לעיני כל. ככל האפשר יש להציג את ההגיון שבהחלטה ההלכתית בפני הבמה של דעת הקהל.

כדי לתרגם אידיאל חיוני זה, הלכה למעשה, נחוצים שלשה יסודות:

- א. רלבנטיות
- ב. הגיון מעשי
- ג. מידה נכונה של סובלנות.

א. החלכה צריכה להתוות דרך להתקדמות האנושית ולא כמחסום לה. יותר מדי אנו עדים לכך שפסיקה רבנית עוסקת בבעיות הדת' לאור תנאי החיים המודרניים ולא בבעיות הזמן המודרני לאורה של הדת. חלק הגון מעמנו הנו היום תלוש מחיי תורה, הם סבורים, שההלכה

יוצרת בעיות במקום שהיא חייבת לפתור אותן. דבר זה נובע מן ההדגשה היתירה בפסיקה הרבנית על נושאים שקב במעט מתיחסים לחינוך של היהודי המודרני הממוצע, במקום להתייחס לאתגרים המנטריים, החברתיים והאינטלקטואליים המדריכים את מנוחת תקופתנו. בכדי לתת משמעות ליהדות ולתפקידיה הראשוניים, יש לחזור ולהדגיש את תרומתה של המחשבה היהודית בשטחים אקטואליים כמו הגבלת הילודה, פשעי הנוער, ניצול הזמן הפנוי, יסודות האוטומציה, יחסים בין יהודים ולא-יהודים, ומקום הדת והמוסר בחיי הצבור. אין ההלכה יכולה להנהיג את האדם בחייו אלא אם כן תקיף את כל החיים בכליותם.

ב. במתן פסק דין הלכתי חשוב הוא לציין את הנימוקים להחלטה, לא פחות ממסירת התוצאות. אפילו משה רבנו מוזכר להטריח עצמו "ולחבינם טעמי הדבר ופרושו" (רש"י שמות כ"א, 1), והשולחן-ערוך אוסר לחכם להתיר דבר התמוה, שנראה לרבים כאילו התיר את האסור (יורה דעה רמ"ב, י). היום, יותר מאי פעם, חייבים הרבנים להסביר ולבאר את החוק, כדי לזכות באמון הצבור. עליהם לשמש בחזקת "יורו משפטך ליעקב" (דברים לב, 10). וכן עליהם להופיע כיורשי הנביאים (ב"ב יב.) בהציגם את השאיפות המוסריות והאוניברסליות של קיומנו כיהודים.

ג. הדרישה השלישית – סובלנות – אף היא חיונית להחזרת האוטוריטה הרבנית. חלוקי הדעות הם שיצרו את הדינמיות שבלמודי היהדות ובקיומה מתמיד, והם הפרו את קרקע התורה שהיא "עץ חיים". המגמה של אחדות קשוחה ההופכת את החומרה לאידיאל והמגנה כל אי-הסכמה ורואה בה כפירה. ההתנגדות העזה שעורר פסקו של ר' משה פיינשטיין בעניין הזרעה מלאכותית או בענין הערוב במנהטן, אף כי שניהם מבוססים על סמכויות ללא דופי, מהווים דוגמה למה שהתרחש בימינו אנו בני-יורק.

העדר של שלש החנחות הנזכרות לעיל משתקף בפסקי דין של ראשי ישיבות, אנשים המרוחקים מבעיות-החברה הנוכחית, המוגנים מן הלחץ של דעת הקהל, ואפשר להבינם על רקע של הלואייליות הבלתי מעוררת מצד תלמידיהם בישיבת. רבנים בפועל, מצד שני, החשופים בהכרח לאתגרים הרחבים של חיי המציאות, צריכים לזכות לחסכמה ולא רק לקבלת הדין. הם נאלצים לחקור אפשרויות של פשרות לגיטימיות או לשאת אף דעה הנוגדת לשלהם.

3.

לא ייתכן שמשורות הרבנות תהייה בידי מועמדים שלא קבלו אימון מספיק. גם למדן מעולה לא בהכרח יצלח כרב, וייתכן שרחוק הוא מלחיות רב מצליח. כדי להתמודד עם בעיות ההנהגה המגוונות והמט-

יודות של ימינו נדרשות תכונות שונות בנוסף ללמדנות וידע. למנהיגיה הרוחניים של קהלה דרושה דרגה גבוהה של בקיאות בהצגת המחשבה היהודית, בניצול יחסי הציבור והפרט למטרות דתיות, בביצוע נאות של פונקציות דתיות, בחזות צבורית ודיפלומטיה, בהתמחות חנוכות ובכשרון ספרותי מסויים — ומעל לכל ביכולת היאבקות יאה עם האתגרים האינטלקטואליים של ימינו. גם למי שמכהן כמורה הוראה ועוסק בפסיקה בלבד דרוש כיום הרבה יותר מהתמחות במסכתות מסוימות, ידיעות באותם מאה פרקים ביורה דעה העוסקים בשחיטה וכשרות, כפי שהם מצויים בתכניות למודים לרכישת הסמיכה. כדי לעסוק בפסיקת הלכה על הרב להתמצא בכל ארבעת חלקי השולחן-ערוך, בפרט באורח חיים ובאבן העזר. צריך שיהיה מצוי בספרות שו"ת ושיטותיה ובשקול הדעת החיוני לכל פסיקה רבנית.

סגולות אלה ניתן לרכוש רק במשך שנים של אימון ונסיון מעשי ועל ידי העיון המתמיד בכתבים המשקפים נסיון זה. הדרישות להסמכת רבנים צריכים לכלול אימון זה הן להלכה והן למעשה. להתיר לרבנים לשמש במשרתם, להדריך קהלות על סמך למוד תלמודי בלבד, ייחשב כמעשה חסר אחריות כמו מתן רשיון לרופא לטפל בחולים או לנהל בתי חולים רק על סמך עיונים תיאורטיים בעקרונות הרפואה, ובלי נסיון קליני או מעשי בעבודת בית החולים. בלי עזרתם של סמינרים לרבנים, לא תוכלנה הישיבות להעמיד רבנים מומחים על הלימוד העיוני, בתלמוד וחלקים ביורה דעה — כשם שבלי עזרת בתי חולים לא יוכלו בתי הספר לרפואה — עם ספרי הלימוד שלהם — להעמיד רופאים מומחים. לרבנות של ימינו דרושות סגולות מקצועיות מעולות. על מנת ששוב תהיה למקור לא אכזב של הנהגה רוחנית ושיפוט ופסיקה הלכתיים, עלינו לדאוג למספר מספיק של בתי ספר בעלי רמה להכשרת רבנים מעולים לא פחות מאשר להכשרת מומחים בשטחי חיים אחרים. הישיבות תוכלנה להתעלם מצורך זה רק במחיר "חולים בנשמתם", רבים שיגועו מחוסר "רופאים מומחים". המספר העצום של נשירה מן היהדות, של תאונות דתיות, ספק אם יקטן אלא אם כן יוחזרו התפקודים הרבניים לרבנים המוכשרים להשיב על שאלות זמננו, אנשים המשוגלים לא רק "ללמוד וללמד" בלבד אלא גם "לשמור ולעשות".

.4

הישיבות — תפקידן להעמיד יהודים: והקהלות — תפקידן לשמור אותם. הישיבות מכינות לקראת חיים יהודיים, הקהלות — מוציאות חיים אלה לפועל ממש. כאשר משה מסר לבני ישראל את עקרי החיים היהודיים — "הקהיל" אותם. (שמות לה, 1; ויקרא יט, 2 — רש"י). משך דורות היוו הקהלות הנהוגות בידי רבנים את הציר של חיים יהודיים מאורגנים, תחת השגחתם צמחו ופעלו כל שאר השטחים

בפעולה צבורית: חנוך, בתי-דין, מקוואות ומוסדות צדקה שונים. היום, בהיעלמן של הקהלות כעמודי התווך של החיים היהודיים הללו או שפסקו למעשה (לדוגמה בתי-דין קהלתיים) או שהם מצויים בידים פרטיות, לא תמיד אחראיות (כשרות ושחיטה), או שהם תחת פקוח לא דתי (השרותים הסוציאליים של הפדרציות) והקהלה הדתית היא מפוצלת וחסרת אונים בהנהגת גורלם של אנשינו.

מצב זה לא ישתנה עד אשר הישיבות יכוונו את תלמידיהן לתחושה של אחריות צבורית שתבטא בחברות פעלה בקהלות המוכרות. כל זמן שהחומר האנושי היקר שלנו נספג ומנוטרל על ידי "שטיבלעך" חסרי תועלת מבחינה צבורית, שאינם תובעים ואינם מעניקים שום תרומה לצבור הרחב, מתבזבז הפוטנציאל החיוני לבנוי המנגנון היהודי הדתי, והקהלות הקיימות מתרוששות מבחינה דתית ממחסור באנשים המקבלים עליהם עול מצוות ומסוגלים להוות דוגמא בלמוד ובמעשיהם.

הטענה הרווחת על הרמה הנמוכה של שמירת מצוות והעדר להט דתי בבתי הכנסת היותר גדולים לא יכולים לשמש תרוץ לזרות מאמרו של הלל "אל תפרוש מן הצבור" או למסירת המוסדות הצבוריים לשלטון של חסר ידע ואדישות. להיפך "ובמקום שאין אנשים, השתדל להיות איש". ירידת הקהלות קוראת לגיוס תמיכתן של הישיבות שלנו ולא לפרישתן ולאדישותן. המחסור בנושאי עול תורה בבתי הכנסות האורתודוכסיים הראשיים אינו פוטר את הישיבות, הוא מאשימם.

מסורת התורה כ"עץ חיים למחזיקים בה" מתמיד העניקה הערצה שווה ללמדן ולזה התומך בלמדנות, ל"יששכר ולזבולון" שנחלקו בשכר ובאחריות ללמודים יהודיים שווה בשווה. מכאן נראה שלא פחות חשוב לגדל "זבולונים" מתמסרים לתמיכה בלמוד תורה ולחיים, מאשר לגדל "יששכרים" המתמסרים לשליטה בלמוד התורה.

היום הופר שיווי משקל חינוכי זה בחיים היהודיים בצורה מאיימת ביותר. הישיבות בתוכניתן המונוליתית אשר כל משאת נפשן לייצר את הלמדן המושלם, מנסות לקיים אידיאל חד-צדדי אחד ומתעלמות מן הצד השני. כאפוסטרופוס ראשי של חינוך יהודי ציבורי יהיה על הישיבות לגוון את תכניתן ואת מטרותיהן כדי לספק את כל הצרכים. השלמת חינוכו של "זבולון" בכח — איש עסקים מצליח ודתי צריך שיהיה חשוב בעינינו בדיוק כעמדת "יששכר" המעמיק בלימודיו.

למטרה זו רצוי שלשיבות (או לפחות לגדולות שבהן) תהיה תכנית לימודים דרמטולית בלימודי היהדות. אחת המדגישה לימוד אינטנסיבי שמטרתו לאמן תלמידי חכמים, רבנים, ומורים. והשניה — בטווח אקדמאי מצומצם יותר, שמטרתה להוציא בעלי בתים מסורים בעלי ידיעות המצטיינים ביראתם ובאוריינטציה הציבורית שלהם יותר מאשר בלמדנות. כתוצאה מכך יגדל הרובד של בעלי-בתים משכילים ומהימנים שמתוכם ייבחרו מנהיגים, אישי צבור ותומכי תורה.

אתר דעת - מכללת הרצוג

לא כל בחור ישיבה עשוי להיות למדן, ולא כל בחור רוצה בכך. ברכוז את כל השיטה החינוכית על המעטים המחוננים מבחינה אינטלקטור-אלית ומבחינות אחרות להצטיינות תלמודית, מזניחות הישיבות את הטיפול באחרים, ואלה אובדים לעתים קרובות בהמשך חייהם. ליהדות המסורתית. אחרי שינויים ניכרים במגמות הישיבה, במטרותיה ושי-טותיה, יכולה קבוצה גדולה זו להיפך לאלמנט לא פחות חשוב לביצור הקהילה התורנית מן התלמידים המצטיינים ביותר.

עלינו לשאת עינינו לקבוצה גדולה של בעלי-בתים מסורים ויראים המזנחת כיום כליל על ידי עולם הישיבות, ולחפש מתוכה תומכים בגדולי תורה, הן מבחינה אידיאולוגית והן מבחינה חומרית. מתוכה נמצא תגבורת לשורותיהם המתדלדלות של מנהיגינו הבעלי-בתים ועובדי-ציבור. בלא "זבולונים" צפוי "יששכר" לכליה ח"ו, על מוסדות החינוך היהודיים לגדל את אלה ואת אלה, אם המטרה היא המשך חיים יהודיים יוצרים, ואם נרצה להחזיר לעם היהודי את מטרותו הלאומית כציבור.

(תורגם עליידי דבורה גרוס, טירת צבי, ונדפס)